

ทุนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

Social Capital in Restorative Justice : Case Study of Phanom Sarakham Community Justice Centre

ณัฐพงศ์ ปัทมโรจน์ : ผู้วิจัย
นักศึกษาระดับปริญญาโท การบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษา เรื่อง “ทุนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประเภทของทุนทางสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และศึกษาการใช้ทุนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนสังคมเพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

วิธีการศึกษาใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้ที่มาขอความช่วยเหลือการไกล่เกลี่ย รวมทั้งสิ้น ๒๔ คน โดยกำหนดวิธีการศึกษา คือ ๑) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร ได้แก่ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ รายงานทางวิชาการและการสัมมนาที่เกี่ยวข้อง ๒) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ ๓) การสังเกตการณ์ ทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

สำหรับขอบเขตการศึกษา ได้แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทุนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในที่นี้จะศึกษาประเภทของทุนในสังคมที่ส่งผลให้การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประสบความสำเร็จ ซึ่งทุนในการศึกษาประกอบด้วย ๓ ทุน คือ ๑) ทุนทางสังคม ๒) ทุนมนุษย์ และ ๓) ทุนวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่อไป

๒) ขอบเขตด้านประชากรและแหล่งข้อมูล ในการศึกษาในครั้งนี้ขอบเขตประชากรในชุมชนพนมสารคาม และ ประชากรที่ขอรับความช่วยเหลือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม

๓) ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาในครั้งนี้ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ กระทรวงยุติธรรม ศูนย์ยุติธรรมชุมชนพนมสารคาม และชุมชนพนมสารคาม

๔) ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน พนมสารคาม จะเริ่มเก็บข้อมูลวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๗

จากผลการศึกษา พบว่า การใช้ทุนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มี ๓ ประเภท คือ ๑) ทุนทางสังคม ทุนทางสังคมในชุมชนพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ความเป็นอยู่ของชุมชนพนมสารคามมีความเป็นอยู่กันแบบเครือญาติ มีความกลมกลืนกันและมีความสามัคคีกันอยู่ในตัวอยู่แล้ว เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น การไกล่เกลี่ยก็เป็นไปได้ง่ายเพราะต่างฝ่ายต่างมีความเห็นอกเห็นใจกัน ๒) ทุนมนุษย์ อาสาสมัคร และบุคคลที่เป็นเครือข่ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ได้รับการอบรมจากกระทรวงยุติธรรม ทำให้มีความรู้ความสามารถมากพอที่จะช่วยเหลือสังคมของตนเองได้ ยกตัวอย่าง เช่น กฎหมายต่าง ๆ ที่ประชาชนทั่วไปในชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจทางศูนย์ยุติธรรมก็จะหยิบยื่นความรู้ไปให้ และ ๓) ทุนวัฒนธรรม ชุมชนพนมสารคามมีความศรัทธาและนับถือหลวงพ่อโสธร ในกรณีการไกล่เกลี่ยเคยมีกรณีที่น่าเอาหลวงพ่อโสธรมาเป็นศูนย์กลางในการสาบานว่าจะไม่ทำผิดต่อกันอีกด้วย

สำหรับ ปัญหา และ อุปสรรคในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มี ๓ ด้าน ๑) ปัญหาและอุปสรรคด้านค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอต่อการทำหน้าที่ของอาสาสมัครและบุคคลที่เป็นเครือข่ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำให้ต้องควักเงินส่วนตัวจ่ายในการทำหน้าที่และปัญหาด้านความเข้าใจของรัฐต่อศูนย์ยุติธรรมและรัฐไม่เข้าใจในบริบทของพื้นที่ ๒) ปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากรมีจำนวนน้อย และปัญหาด้านข้อมูลที่คลาดเคลื่อนโดยการเข้าข้างกันเองของฝ่ายญาติ

ของคู่กรณีในแต่ละฝ่าย และ ๓) ปัญหาและอุปสรรคด้านความไม่เข้าใจกันระหว่างความต่างของวัฒนธรรมระหว่างชนชาติ เพราะในชุมชนพนมสารคามมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะสำคัญจากการศึกษา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทุนสังคมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนพนมสารคาม มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑.๑ รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณลงไปในพื้นที่เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงานของอาสาสมัครที่เข้ามาทำงานในส่วนนี้ เพราะทุกคนออกเงินค่าใช้จ่ายส่วนตัวไปกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เองโดยตลอด บางครั้งอาจจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่พอที่จะใช้จ่ายของตนเองได้ครบเดือน อาจทำให้อาสาสมัครไม่มีแรงผลักดันในการทำงาน

๑.๒ ควรมีรางวัลเชิดชูเกียรติอย่างเป็นทางการ เพื่อที่ให้มีแรงจูงใจในการผลักดันให้สมาชิกในสังคมมาร่วมเป็นเครือข่ายกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อเป็นการกระจายเครือข่ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปจะได้มีการครอบคลุมพื้นที่อย่างเต็มรูปแบบ

๑.๓ ควรมีการรณรงค์พูดคุยและการปรับทัศนคติและทำความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมเพื่อความสมานฉันท์ในสังคม

๑.๔ ควรมีการสนับสนุนการ
โฆษณาการทำงานของคุณยให้ชุมชนได้รับรู้และ
รับทราบว่าศูนย์ยุติธรรมฯ มีหน้าที่อะไรบ้าง ให้
ชุมชนรับทราบและเข้าใจในการดำเนินงานของ
ศูนย์ยุติธรรมฯ โดยไม่ต้องบอกปากต่อปาก แต่
เป็นการเดินเข้าไปหาและบอกกับชุมชนถึงหน้าที่
การทำงานของคุณยยุติธรรมเลย และควรโฆษณา
ให้ชุมชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ทราบว่าศูนย์ยุติธรรมฯ
อยู่ส่วนใดของพจนมสารคาม

๒) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

เพื่อให้เป็นประโยชน์ใน
การศึกษาครั้งต่อไป มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ ดังนี้

๒.๑ การศึกษาเปรียบเทียบ
ระหว่างการทำงานของคุณยยุติธรรมฯ โดย
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ
กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

๒.๒ การศึกษาในการติดตาม
ผลของผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือโดยผ่านกระบวนการ
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สำหรับแนวทางการพัฒนา คือ ๑) สร้าง
กลไกในการพัฒนาให้บุคลากรของคุณยยุติธรรมนำ
ความรู้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไป
ให้แก่นักเรียน นักศึกษา และผลักดันให้นักเรียน
นักศึกษาเหล่านั้นได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์
ยุติธรรมชุมชน และยังมี การเสริมสร้าง
ประสบการณ์โดยให้นักเรียน นักศึกษาที่ผ่านการ
เรียนรู้จากบุคลากรของคุณยได้มีหน้าที่ใกล้เคียงใน
สถานศึกษาของตนเอง โดยทำหน้าที่เป็นคนกลาง
ในการไกล่เกลี่ยเมื่อไกล่เกลี่ยเสร็จก็ทำการ
สมานฉันท์ให้กับคู่กรณีต่อ เหมือนกระบวนการของ
ศูนย์ยุติธรรมฯ และ ๒) ควรมีการประชุมเชิง
วิชาการในการแก้ไขกรณีพิพาท โดยการใช้
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กันเป็นประจำ
เพราะข้อมูลที่ได้มานั้นได้ถูกกลั่นกรองมาอย่างดี
แล้ว

เรียบเรียงโดย ยงยุทธ รัตนศิลป์
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้เรียบเรียง ได้สังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษาเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจของบุคคลทั่วไป หากประสงค์ศึกษา
รายละเอียดงานวิจัยเรื่องดังกล่าว สามารถสืบค้นรายงานวิจัยได้ที่ หอสมุดสุขุม นวพันธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
(นิด้า) <http://library.nida.ac.th>

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
<http://ssde.nida.ac.th>